Հայաստանի կենսաբ. հանդես, 3(62), 2010

«ՋՐՎԵԺ» ԱՆՏԱՌՊԱՐԿԻ ՆԵՐՄՈՒԾՎԱԾ ԾԱՌԱԹՓԱՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՏԱՔՍՈՆՈՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Վ.Ե. ՈՍԿԱՆՅԱՆ, Գ.Պ.ՍԱՐԳՍՅԱՆ, Ա.Ս. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, Վ.Լ. ԲԱԴԱԼՅԱՆ

ՀՀ ԲՆ ,Արզելանոցապարկային համալիրե ՊՈԱԿ
badalyan_vahan@yahoo.com

,Ջրվեժե անտառապարկը կազմակերպվել է 1977թ.-ին, նպատակ հետապնդելով Երևան քաղաքի էկոլոգիական վիճակի առողջացումը, բնական միջավայրում մարդկանց հանգստի, մշակութային գեղագիտական պահանջների բավարարումը:

Հաջողվել է երեք տասնամյակի ընթացքում ստեղծել մայրաքաղաքին մոտ գեղազարդ տարածք: Անտառպարկ է ներմուծվել մերկասերմերի և ծածկասերմերի կարգին պատկանող 128 ծառաթփատեսակներ ու պարտեզային ձևեր, որոնց մեջ գերակշռում են վարդազգիների ընտանիքին պատկանող բույսերը՝ 36 տեսակ: Տեսակներից շատերը անցել են առատ պտղաբերման ապահովում են ինքնացանքը:

Անտառապարկ - կենսաբազմազանություն - ծառ - թուփ - ներմուծում

Лесопарк “Джрвеж” организован в 1977 г. с целью оздоровления эко-логи-ческого состояния Еревана и отдыха горожан. Близ столицы создана декоративная территория. Интродуцировано 128 видов и декоративных форм деревьев и кустарников, принадлежащих к голосеменным и покрытосеменным растениям, где доминируют представители семейства *Rosaceae* (36 видов). Большинство видов в настоящее время обильно плодоносит и обеспечивает самосев.

Лесопарк - биоразнообразие - дерево - кустарник - интродукция

Jrvegh forest park was established in 1977 to improve ecologic condition in Yerevan city. It was succeeded to create decorative area near the capital. 128 tree bushes and garden forms belonging to gymnosperm and angiosperm plants, were introduced in the park, out of which Rosaceae family (36 sorts) prevails. Majority of sorts are abundantly fertile and ensures self-seeding.

Forest park - biodiversity - tree bush - insert

,Ջրվեժե անտառապարկը ստեղծվել է 1977թ. Ողջաբերդի լեռնաբազուկի ստորին հատվածում: Տարածքը գտնվում է կիսաանապատային ու լեռնատափաստանային գոտիների շփման մասում և ունի կտրտված ռելիեֆ: Այս երկու գործոններն իրենց ազդեցությունն են ունեցել բնական ֆլորայի ձևավորման գործում: Անտառապարկի բնական ֆլորան ընդգրկում է ,Երևանիե ֆլորայի (Արարատյան գոգավորության) ավելի քան 28%-ը կամ Հայաստանի ֆլորայի շուրջ 13%-ը (412 տեսակ, որոնք ընդգրկված են 247 ցեղի 57 ընտանիքի մեջև [3]:

Հիմնադրման օրից փորձ է արվել օգտագործել փորձ է արվել օգտագործել անտառ-պարկի կտրտված ռելիեֆի հետևանքով առաջացած աճման բազմազան պայմանները տարածք ներմուծել բազմաթիվ բույսեր, ինչի շնորհիվ հաջողվել է ստեղծել գեղազարդ պարկաշինության եզակի մի նմուշ, որը վերափոխել է տարածաշրջանի գորշ պատկերը, դարձել բնակչության ակտիվ հանգստի գոտի:

Անտառապարկում հաջողությամբ զուգորդված են բնական և արհեստական (անտառպարկի շուրջ 60%-ը զբաղեցնում են անտառտնկարկները և լանդշաֆտները, առանձին հմայք են հաղորդում ջրավազանները: Ներկայումս ստեղծված է ուրույն էկոհամակարգ՝ իրեն բնորոշ բուսական և կենդանական աշխարհով: Անտառպարկը հարուստ է օգտակար բուսա-տեսակներով (ուտելի, գեղազարդ, ժողովրդական օֆիցիալ բժշկության մեջ լայնորեն օգտագործվող դեղաբույսերով և այլն):

Աշխատանքի նպատակն է եղել ավելի քան երեսուն ,Ջրվեժե անտառապարկ ներմուծված շառաթփերի տեսակային կազմի ամփոփումը:

Նյութ և մեթոդ: Աշխատանքի համար նյութ են ծառայել ,Ջրվեժե անտառապարկի տարածքում գրեթե երկու տասնամյակ կատարված ուսումնասիրության արդյունքները: Անտառպարկի ներմուծված ծառաթփատեսակների ֆլորայի բացահայտման համար կիրառվել են ստացիոնար հետազոտություններ [1, 4-6]: Բուսատեսակների հաշվառման համար կազմվել են հերբարիումներ, որոնք պահպանվում են ՀՀ ԲՆ ,Արգելոցապարկային համալիրե ՊՈԱԿ-ում:

Արդյունքներ և քննարկում: Անտառպարկում կարելի է հանդիպել մերկասերմերի և ծածկասերմերի բաժիններին պատկանող 128 ներմուծված ծառաթփատեսակներ ու պարտեզային ձևեր (աղ. 1), որոնք ընդգրկված են 69 ցեղում 32 ընտանիքում:

Մերկասերմերի բաժնում ընդգրկված են 2 ընտանիքի, 8 ցեղի պատկանող 19 տեսակներ պարտիզային ձևեր, որոնցից մշտադալար, ասեղնատերև ծառեր են 17-ը, 1-ը տերևաթափ, սեղնատերև ծառ է 1-ը ասեղնատերև մշտադալար թուփ է:

Ծածկասերմերի բաժնում ընդրկված են 30 ընտանիքի, 61 ցեղի, 109 տեսակներ և պարտիզային ձևեր, որոնցից տերևաթափ ծառեր են 61-ը, տերևաթափ թփեր են 43-ը, 2-ը՝ մշտադալար թփեր, 2-ը՝ տերևաթափ լիան 1-ը՝ կիսաթուփ:

Աղյուսակ 1. «Ջրվեժ» անտառապարկի ներմուծված ծառաթփատեսակները

N	Տեսակներն՝ ըստ ընտանիքների (լատիներեն-հայերեն)	Կենսաձևը
	Gymnospermae - Մերկասերմեր	
	Cupressaceae - Նոճազգիներ	
1	Biota orientalis (L.) Endl.- Կենսաձառ արևելյան	Ծամ
2	B. orientalis f. globosa Endl.- Կ.արևելյան պ.ձ. գնդաձև	Ծամ
3	B. orientalis f. pyramidalis Endl. - Կ.արևելյան պ.ձ. բրգաձև	Ծամ
4	Chamaecyparis lawsoniana (A. Murr.) Parl.- Գետնանոճի լավսոնի	Ծամ
5	Juniperus communis L.- Գիհի սովորական	Ծամ
6	J. oblonga Bieb.- Գ.երկարատերև	Ծ(թ)ամ
7	J. polycarpos C.Koch - Գ.բազմապտուղ	Ծամ
8	J. sabina L.- Գ.կազակական	Թամ
9	J. virginiana L.- Գ.վիրգինյան	Ծամ
10	Thuja occidentalis L.- Թույա արևմտյան	Ծամ
11	T. occidentalis f. fastigiata Jaeg.- Թ. արևմտյան պ.ձ. սյունաձև	Ծամ
12	T. occidentalis f. globosa Gard.- Թ. արևմտյան պ.ձ. գնդաձև	Ծամ
	Pinaceae - ***Սոճինազգիներ***	
13	Abies nordmanniana (Stev.) Spach.- Երևին կովկասյան	Ծամ
14	Larix sibirica Ledeb.- Խեժափիճի սիբիրական	Ծատ
15	Picea abies (L) Karst.- Եղևնի սովորական	Ծամ
16	P. pungens Engelm.- Ե. կեռիկավոր կամ փշոտ	Ծամ
17	Pinus pallasiana D.Don.Lamb.- Սոճի ղրիմյան	Ծամ
18	P. sylvestris L.- Ս. սովորական	Ծամ
	Angiospermae - ***Ծածկասերմեր***	
	Aceraceae - ***Թխկազգիներ***	
19	Acer campestre L.- Թխկի դաշտային	Ծտ
20	A. negundo L.- Թ. հացենատերև	Ծտ
21	A. platanoides L.- Թ. սոսիատերև կամ սրատերև	Ծտ
22	A. pseudoplatanus L.- Թ. կեղծսոսիատերև, սպիտակ	Ծտ
	Anacardiaceae - ***Աղտորազգիներ***	
23	Cotinus coggygria Scop.- Դրախտաձառ սովորական	Ծտ
24	Pistacia mutica Fisch.et Mey.- Պիստակենի բթատերև	Ծտ

	Berberidaceae - ***Ծորենազգիներ***	
25	Berberis orientalis Schneid.- Ծորենի (Կծոխուր) արևելյան	Թտ
26	B. thunbergii DC.- Ծ.Թունբերգի	Թտ
27	B. vulgaris L.- Ծ. սովորական	Թտ
28	B. sp.	Թտ
29	Mahonia aquifolium (Pursh) Nutt - Մահոնիա սովորական կամ տրովիատերև	Թմ
	Betulaceae - ***Կեչազգիներ***	
30	Betula pendula Roth- Կեչի ելունդավոր	Ծտ
31	B. pubescens Ehrh.- Կ.թավոտ	Ծտ
	Buxaceae - ***Տոսախազգիներ***	
32	Buxus sempervirens L.- Տոսախ մշտադալար	Թմ
	Caprifoliaceae - ***Ցախակեռասազգիներ***	
33	Lonicera bracteolaris Boiss. et Buhse - Ցախակեռաս ծաղկակիցավոր	Թտ
34	L. caucasica Pall. - Ց.Կովկասյան	Թտ
35	L. iberica Bieb.- Ց. իբերիական (վրացական)	Թտ
36	Sambucus nigra L.-Կոտկենի սև	Թտ
37	Symphoricarpos albus (L.) S.F.Blake - Ձյունապտղիկ սպիտակ	Թտ
38	Viburnum lantana L.- Գերիմաստի	Թտ
39	V. opulus L.- Բոնչի սովորական	Թտ
	Celastraceae - ***Իլենազգիներ***	
40	Euonymus europaea L.- Իլենի սովորական կամ Եվրոպական	Թտ
	Celtidaceae - ***Փոշնազգիներ***	
41	Celtis caucasica Willd.- Փոշնի կովկասյան	Ծտ
	Cornaceae - ***Հոնազգիներ***	
42	Cornus mas L.- Հոնի	Ծ(թ)տ
43	Swida australis (C.A.May) Takht.- Ճապկի հարավային	Ծ(թ)տ
	Corylaceae - ***Տիլազգիներ***	
44	Carpinus betulus L.- Բոխի կովկասյան կամ սովորական	Ծտ
45	Corylus avellana L.- Տիլենի սովորական	Թտ
	Elaeagnaceae - Փշատազգիներ	
46	Elaeagnus angustifolia f. culta Sosn.- Փշատենի նեղատերև պ.ձ. մշակովի	Ծտ
47	E. orientalis L.- Փ.արևելյան	Ծտ
48	Hippophae rhamnoides L.- Ձիչխան դժնիկանման	Թտ
	Fabaceae - Բակլազգիներ	
49	Caragana arborescens Bam.- Կարագանա ծառանման	Թտ
50	Halimodendron halodendron (Pall.) Voss.- Ոլոռնածառ արծաթափայլ	Թտ
51	Robinia pseudoacacia L.- Ռոբինիա կեղծաակացիա	Ծտ
	Fagaceae - Հաճարազգիներ	
52	Fagus orientalis Lipsky.- Հաճարենի արևելյան	Ծտ
53	Quercus castaneifolia C. A. Mey.- Կաղնի շագանակատերև	Ծտ
54	Q. iberica Stev.- Կ.վրացական	Ծտ
55	Q. macranthera Fisch. et C.A.Mey.ex Hohen.- Կ.արևելյան կամ խոշորառէջ	Ծտ
	Grossulariaceae - Կոկոռշազգիներ	
56	Ribes aureum Pursh. - Հաղարջենի ոսկեգույն	Թտ
57	R. nigrum L.- Հ.սև	Թտ
	Hippocastanaceae - Ձիակասկազգիներ	
58	Aesculus hippocastanum L.- Ձիակասկ սովորական	Ծտ
	Hydrangeaceae - Դրախտավարդազգիներ	
59	Philadelphus caucasicus Koehne - Սրնգենի կովկասյան (կեղծ հասմիկ)	Թտ
	Juglandaceae - Ընկուզազգիներ	
60	Juglans regia L.- Ընկուզենի հունական	Ծտ
	Loganiaceae - Լոգազգիներ	
61	Buddleia davidii Franch.- Բուդդլեա Դավիդի	Թտ
	Malvaceae - Տուղտազգիներ	
62	Hibiscus syriacus L.- Հիբիսկուս (Բաղրջուկ) սիրիական	Թտ
	Moraceae - Թթազգիներ	
63	Morus alba L.- Թթենի սպիտակ	Ծտ
64	M. alba L. f. pendula - Թթենի սպիտակ պ.ձ. լացող	Ծտ
	Oleaceae - Ձիթենազգիներ	
65	Forsythia intermedia Zab.- Ֆորսիցիա (Ոսկեզանգ) միջանկյալ	Թտ
66	Fraxinus excelsior L.- Հացենի սովորական	Ծտ

	«ՋՐՎԵԺ» ԱՆՏԱՌՊԱՐԿԻ ՆԵՐՄՈՒԾՎԱԾ ԾԱՌԱԹՓԱՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՏԱՔՍՈՆՈՄԻԱԿԱՆԿԱԶՄԸ	
67	F. lanceolata Borkh.- Հ.նշտարաձև	Ծտ
68	Syringa vulgaris L.- Եղրևանի սովորական	Թտ
69	S. josikaea Jacq.fil.- Ե. հունգարական	Թտ
	Platanaceae - Սոսազգիներ	
70	Platanus orientalis L.- Սոսի արևելյան	Ծտ
	Rhamnaceae - Դժնիկազգիներ	
71	Frangula alnus Mill.- Բեկտենի լաստենատերև	Ծտ
	Rosaceae - Վարդազգիներ	
72	Amelanchier ovalis Medik.- Ամելանխիեր կլորատերև	Թտ
73	Amygdalus communis L.- Նշենի սովորական	Ծտ
74	A. fenzliana (Fritsch) Lipsky.- Ն.Ֆենցլի	Ծտ
75	A. nairica Fed. Et Thakht.- Ն.նաիրյան	Ծ(թ)տ
76	Armeniaca vulgaris Lam.- Ծիրանենի սովորական	Ծտ
77	Cerasus avium (L.) Moench - Կեռասենի թռչնի	Ծտ
78	C. incana (Pall.) Spach - Բալենի ալեհեր	Թտ
79	C. mahaleb (L.) Mill - Բ.մահալեբյան	Թտ
80	Chaenomeles japonica (Thunb.) Lindl. ex Spach. - Խենոմելես ճապոնական	Թտ
81	Cotoneaster armena Pojark - Չմենի հայկական	Թտ
82	C. integerrima Medik.- Չ. ամբողջաեզր	Թտ
83	C. melanocarpa - Չ. սևապտուղ	Թտ
84	C. multiflora Bunge - Չ.բազմածաղիկ	Թտ
85	Crataegus atrosanguinea Pojark.- Սգնի մուգ-արնագույն	Ծտ
86	C. caucasica C.Koch.- Ս.կովկասյան	Ծտ
87	C. orientalis Pall. ex M.Bieb.- Ս.արևելյան	Թտ
88	Cydonia oblonga Mill.- Սերկևիլենի սովորական	Ծտ
89	Malus domestica Borkh.- Խնձորենի կուլտուրական (մշակովի)	Ծտ
90	M. sylvestris Mill.- Խ. վայրի անտառային	Ծտ
91	Mespilus germanica L.- Զկեռենի սովորական	Ծտ
92	Padus mahaleb (L.) Borkh.- Թխենի մահալեբյան (բալենի)	Թտ
93	P.racemosa (Lam) Gilib - Թ. սովորական	Թտ
94	Persica vulgaris Mill.- Դեղձենի սովորական	Ծտ
95	Prunus divaricata Leb.- Սալորենի չոված, շլորենի	Ծտ
96	P. domestica L. - Ս.կուլտուրական	Ծտ
97	Prunus spinosa L. - Մամխենի	Թտ
98	Pyrus caucasica Fed.- Տանձենի կովկասյան	Ծտ
99	P. communis L.- Տ.սովորական	Ծտ
100	P. salicifolia Pall.- Տ. ուռատերև	Ծտ
101	Rosa canina L.- Մասրենի շան	Թտ
102	Rubus anatolicus Focke - Մոշենի անատոլիական	Կթ
103	Sorbus armeniaca Hedl.- Արոսենի հայկական	Ծտ
104	S. aucuparia L.- Ա.սովորական	Ծտ
105	Spiraea japonica L.f.- Ասպիրակ ճապոնական	Թտ
106	S. salicifolia - Ա. ուռատերև	Թտ
107	S. vanhouttei (Briot) Zabal.- Ա.Վանհուտի	Թտ
	Salixaceae - Ուռազգիներ	
108	Populus bolleana Lauche - Բարդի բոլեի	Ծտ
109	P. deltoides Marsh.- Բ.կանադական	Ծտ
110	P. gracilis Grossh.- Բ.նրբագեղ	Ծտ
111	P. laurifolia Ledeb.- Բ.դափնետերև	Ծտ
112	P. nigra L.- Բ. սև	Ծտ
113	P. pyramidalis Rosier (Roz.) Celak - Բ. բրգաձև	Ծտ
114	P. simonii Carr.- Բ.Սիմոնի	Ծտ
115	P. tremula L.- Կաղամախի	Ծտ
116	Salix babylonica L.- Ուռենի բաբելոնյան	Ծտ
117	S. caprea L.- Այծուռենի	Ծտ
118	S. excelsa S.G.Gmel.- Ու. բարձր	Ծտ
119	S. purpurea L.- Ու. դեղնաճյուղ. ծիրանագույն	Թտ
	Sapindaceae - Օճառազգիներ	
120	Koelreuteria paniculata Laxm.- Կելրեյտերիա հուրանավոր	Թտ
	Tamaricaceae - Կարմրանազգիներ	
121	Tamarix ramosissima Ledeb.- Կարմրան բազմաճյուղ	Թտ
	Tiliaceae - Լորենազգիներ	

122	Tilia caucasica Rupr.- Լորենի կովկասյան	Ծտ
	Ulmaceae - Թեղազգիներ	
123	Ulmus densa Litv.- Թեղի գնդաձև	Ծտ
124	U. foliaceae Gilib.- Թ. տերևաշատ	Ծտ
125	U. laevis Pall.- Թ. հարթ (ողորկ)	Ծտ
	Vitaceae - Խաղողազգիներ	
126	Vitis sylvestris C.C. Gmel.- Խաղող անտառային	Լտ
127	V. vinifera L.- Խ.սովորական	Լտ

Ծանոթություն - Ծամ - ծառ ասեղնատերև, մշտադալար; Ծատ - ծառ ասեղնատերև, տերևաթափ; Ծ(թ)ամ - ծառ կամ թուփ ասեղնատերև, մշտադալար; Ծ(թ)տ - ծառ կամ թուփ; տերևաթափ; Ծտ և ծառ տերևաթափ; Թամ - թուփ ասեղնատերև, մշտադալար, Թմ - թուփ մշտադալար; Թտ - թուփ տերևաթափ; Կթ - կիսաթուփ; Լտ - լիան տերևաթափ; պ.ձ. - պարտիզային ձև:

Ծառաթփերից երեքը ընդգրկված են Հայաստանի կարմիր գրքում՝ գիհի կազակական - *Juniperus sabina*, սոսի արևելյան - *Platanus orientalis*, նշենի նաիրյան (*Amygdalus nairica* [2]:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հարությունյան Լ.Վ., Հարությունյան Ս.Լ., Հայաստանի դենդրոֆլորան, Երևան, 1-ին մաս, 1985, 2-րդ մաս, 1987:
2. ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ. N 72-Ն որոշում ՀՀ բույսերի կարմիր գիրքը հաստատելու մասին:
3. Ոսկանյան Վ.Ե., Մանակյան Վ.Ա., Հարությունյան Ա.Ս. Ջրվեժ անտառպարկի բուսական ռեսուրսները, Հայաստանի կենսաբ. հանդես, *55*, 1-2, 2003:
4. Վարդանյան Ժ.Հ. Ծառագիտություն, Երևան, 2005:
5. Дендрофлора Кавказа, *1*, Тбилиси, 1959.
6. Деревья и кустарники СССР, *1*, М-Л., 1949.
7. *Сосновский Д.Н., Махатадзе Л.Б.* Краткий определитель деревьев и кустарников Армянской ССР, Ереван, 1950.

Ստացվել է 10.12.2009